

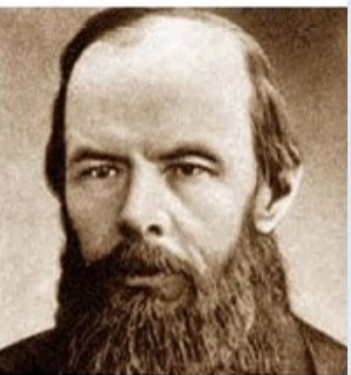
14. Dante Isteni színjátéka első éneke (Pokol) jelentésrétegei, az allegorikus olvasat lehetőségei

- a. *Dante élete (2. dia)* b. *Az Isteni színjáték műfaja, témája, szerkezete (3)*
- c. *A Pokol, a bűnök hierarchiája (5)* d. *Az első ének bemutatása (6)*

15. Az elbeszélői hang többszólamúsága Emily Brontë Üvöltő szelek című regényében

- a. *Emily Brontë élete, irodalomtörténeti helye (11.dia)* b. *A mű cselekménye (13.)*
- c. *Cím, téma, szerkezet (15)* d. *Az elbeszélői hang többszólamúsága (17)*

16. A polifónia különböző szólamai Dosztojevszkij Bűn és bűnhődés című eszmeregényében

- a. *Dosztojevszkij élete, újításai (19.)* b. *A Bűn és bűnhődés cselekménye (21)*
- c. *A polifónia szólamai: az egyéni szabadság változatai (22)*

Dante (1265-1321)

- A középkor művészetének két legjelentősebb alakja az olasz Dante Alighieri és a francia Francois Villon. Előbbi a középkor vallásos világépét összegzi, utóbbi bűnből és a lelkipurdalásból teremt nagy lírát „*Dantétól megtudhatjuk, milyen volt...a pokol és a menny... Villontól megtudjuk, milyen volt a föld*” (Mészöly Dezső)
- Dante **Firenzében született** (talán a képen látható házban). Életére, művészetére a **politika** és a **szerelem** gyakorolt döntő hatást
- A pápapártiak egyik vezetőjeként részt vett Firenze pártküzdelmeiben, de pártjának szélsőségesei miatt 1301-ben menekülnie kellett a városból. **Ravennában halt meg**, sírja ma is megvan
- Kilencéves korában szeretett bele az akkor 8 éves Beatricébe. Nem lettek egymáséi, viszont a szerelem örökre vele maradt

- Dante főműve az **Isteni színjáték**, amelyen haláláig dolgozott. Először Babits fordította magyarra
- **Műfaja: emberiségköltemény.** Műfaji szintézis ez: egyszerre líra, dráma és epika
- **Témája: a lírai én túlvilági utazása**, de bemutatja a lélek megtisztulását, az Istenhez vezető utat is
- A műben a főszereplő bejárja a Poklot, a Purgatóriumot és a Paradicsomot
- A túlvilág felépítése a keresztény tanítást tükrözi, hiszen háromféle életet lehet élni:
  - bűnöst (az ilyen lélek a Pokolra kerül, s örökre ott is marad a szenvedésben)
  - bűnből kilábolót (aki tett rosszat is, jót is, de halála előtt megbánta bűneit, a Purgatóriumba kerül)
  - bűntelent (ezek a lelkek közvetlenül a Paradicsomba kerülnek)

Cselekmény, szerkezet

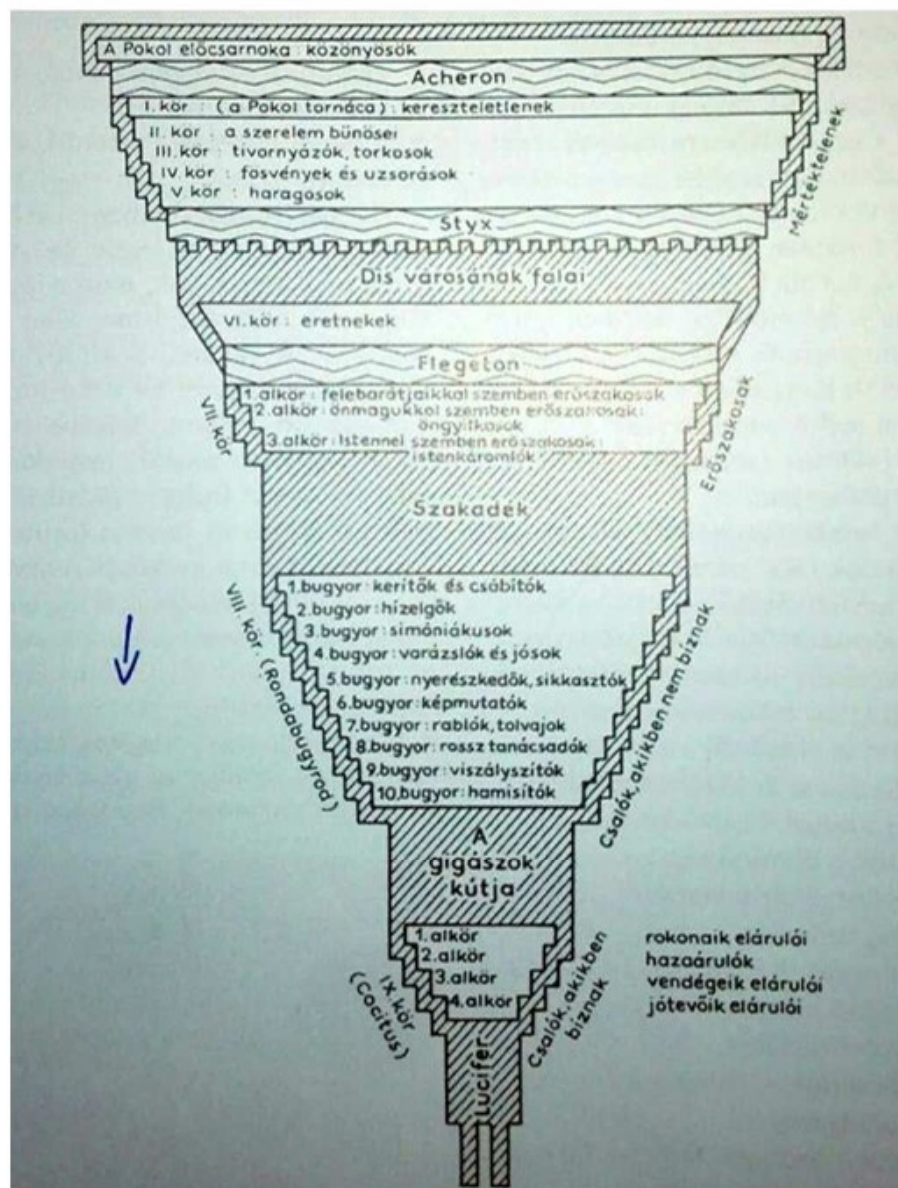
- **Dante fantasztikus utazása egy hétig tart, 1300 nagycsütörtökétől szerdáig.** Azért kel útra, mert eltéved az élet „nagy sötétlő erdejében”, ahol három állat állja útját: a kéjvágyat jelképező párduc, a hatalmi gögöt és erőszakot szimbolizáló oroszlán és a kapzsiságot megjelenítő nőstényfarkas.
- Szorult helyzetében Beatrice siet segítségére, hogy visszataláljon a helyes útra. Ő előbb Vergiliust küldi vezetőjéül, a Paradicsomban pedig ő maga kalauzolja a költőt, aki meglesi az üdvösséget

- **Az Isteni színjáték szerkezetét a hármas szám határozza meg:** három nagy részre tagolódik (Pokol, Purgatórium, Paradicsom), mindegyik 33 énekből áll. Ez a megoldás az isteni tökélességet szimbolizálja („Egy Isten van három személyben”)
- Versformájára is jellemző ez. Háromsoros versszakokból, **tercinákból áll.** Rímképletének köszönhetően (aba, bcb, cdc) szorosan összekapcsolódnak a sorok. Ritmusa jambikus. Az első hat sor Babits fordításában:

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó, szörnyü elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rá gondolva reszketek legottan.

A Pokol

- Az Pokolban a bűnösök a föld középpontja felé szűkülő tölcserben szenvednek. Előcsarnokában gyötrődnek a **közönyösök** mert őket még a Pokol is szégyelli. Minél lejjebb haladunk, annál súlyosabb a bűn. Az 1-5. körben szenvednek a **mértéktelenek** (a szerelem bűnösei, falánkok, tékozlók, haragosok). A 6. kör az *eretnekeké*, a 7. az **erőszakosoké** (gyilkosok, öngyilkosok, istenkáromlók), a 8. a csalóké (pl. kerítők, képmutatók, rossz tanácsadók). **A legsúlyosabb bűn az árulás.** A három főárulót (Júdást, Brutust és Cassiust) maga Lucifer marcangolja a 9. körben
- A 8. körben szenved Odüsszeusz is. Pozitív szereplőként van jelen, mert **Dante nemcsak a középkort foglalja össze, hanem előkészíti a reneszánszot is.** Az ember helyét a középkori világkép szabja meg, de a reneszánsz egyéniségkultusza minősíti a szereplőket

Az első ének jelentésrétegei, az allegorikus olvasat lehetőségei

- **Az Isteni színjáték stílusának legfőbb sajátossága az allegória**, amely egyúttal a középkor művészetének legjellemzőbb stílussajátossága is. Nagy szerepe van abban, hogy elvont gondolatokat, bonyolult elméleti fejtegetéseket érthetővé, felfoghatóvá tegyen az ember számára
- **Az allegória olyan konkrét kép, amely elvont fogalmat helyettesít.** A konkrét kép mögött álló elvont fogalmat vagy a költemény egészének az összefüggései alapján lehet kikövetkeztetni, vagy a költő által felhasznált hagyomány alapján azonosíthatjuk

- **Az Isteni színjáték allegóriái a keresztény kultúrkörből származnak.** Nagy részük jelentése mára már elhomályosult, ezért az eredetiben is, a fordításban is jegyzetben adják meg értelmüket
- A mű allegóriáira, jelentésének összetettségére talán az első ének a legjobb példa. A továbbiakban ehhez fűzök magyarázatokat
- Magát a szöveget Nadasdy Ádám fordításában közlöm, s a kommentár során főként az ő jegyzeteire támaszkodom

Sötét erdő, napsütötte domb

- A szöveg első sorai könnyen megfejthetők: **a sötét erdő a bűnös életet jelképezi**. Miért téved el a beszélő? Mert nem találja a helyes utat: azokat az erényeket, melyek irányt szabnának sorsának. 35 éves, az emberélet útjának felén jár, amikor az ember az első nagy önvizsgálatot szokta tartani (életközépi válság). **Erény helyett a bűnök irányítják – ez az „álmatagon” jelképes jelentése**
- **Az erényes életet szimbolizálja a napsütötte domb**. A nap sugarai öltöztették fénybe. Ezek a sugarak Istent jelképezik (a napot a középkorban bolygónak tartották, mivel változtatja felkelési pontját)
- A domb láttán a beszélő már kevésbé fél. Menekülni szeretne: elindul, hogy felhágjon a kihalt hegyoldalra – tehát az erényes élet felé

POKOL – I. ÉNEK
A SÖTÉT ERDŐBEN

Bevezető

Életünk útjának feléhez érve
sötét erdőben találtam magam,
mert elvéstem a helyes utat.
Jaj, fájdalmas dolog elmondani,
milyen volt az a sűrű, vad vadon – 5
elfog a félsz, ha csak eszembe jut –
majdnem oly keserű, mint a halál!
De hogy beszámoljak a jóról is,
elmondok mindent, amit ott találtam.

A napsütötte domb

Hogyan jutottam oda – nem tudom, 10
annyira álmatagon jártam akkor,
mikor az igaz ösvényről letértem.
De aztán egy domb lábához jutottam,
s ott végetért a völgy, mely szívemet

így rémítette. Fölnéztem a magasra, 15
és megláttam, hogy a domb vállait
már fénybe öltöztette az a bolygó,
mely igaz útra vezet minden embert.
Ekkor kissé csitult a félelem,
mely végig ott lapult szívem tavában 20
e gyötrelemben töltött éj során.
S mint aki fuldokolva és lihegve
a tengerből kivergődött a partra,
s csak bámul vissza a vészes vizekre,
úgy lelkem is, bár menekülni vágyott, 25
hátrafordult, hogy megnézzé az ösvényt,
mely élőt soha át nem engedett.
Miután fáradt testem megpihent,
a kihalt hegyoldalnak nekivágtam,
az alsó lábamat támasztva mindig. 30

Dr. Hauber Károly, 2022

A három vadállat

- Csakhogy nem könnyű eljutni az erényhez – jelzi a három állatalak:
  - A **foltos bőrű párduc** a mértéktelen, kéjvágyó, fényűző élet jelképe (egyesek szerint Firenzére utal)
  - Az **oroszlán** az erőszakot, a hataloméhséget szimbolizálja (némelyek szerint a francia királyi házra utal)
  - A **nőstényfarkas** a pénzimádatot, a szerzésvágyat testesíti meg (egyesek szerint a pápai udvarra utal)
- Pedig a beszélő reménykedik. 1300 nagypéntekjének reggelén vagyunk. Az isteni szeretet műve: a világ a maga szépségében tárul elébe. Végül azonban visszaszorul a völgybe, az erdőbe, ahol „néma a Nap”. Tehát a bűn világába – jelzi a szinesztézia is

A három vadállat

És íme, a lejtő legelején
egy fürge párduc jött, gyors, könnyű léptű,
foltokkal pöttyögetett szőrzetű.

Nem ment sehogyse félre az utamból,
sőt, annyira gátolt a haladásban, 35
hogy többször úgy éreztem: hátra arc!
Épp kelt a Nap, jó csillagokkal együtt:
ezek kísérték aznap is, mikor
az isteni szeretet legelőször
mozgásba hozta ezt a szép világot. 40
A reggeli idő s az édes évszak
már arra készítetett, hogy jót reméljek
e színes bundájú ragadozótól,
ha el nem töltött volna rémülettel
egy hirtelen fölbukkanó oroszlán. 45

Úgy tűnt, hogy nekem ront egyenesen,
fölszegett fejjel és falánk dühvel,
tán még a levegő is reszketett.
Aztán egy nőstényfarkas jött, sovány,
mely sóvár vágyakkal volt viselő. 50
Már sokak életét rontotta meg;
lelkemre oly bénítóan hatott
félelmet gerjesztő vad küllemével,
hogy nem reméltem már, hogy följutok.
Úgy jártam, mint aki nyeresre áll, 55
aztán eljön a vesztes ideje,
s már minden gondolata csak panasz;
ilyenné tett ez a békétlen állat:
csak jött felém, míg vissza nem szorított
lassan oda, ahol néma a Nap. 60

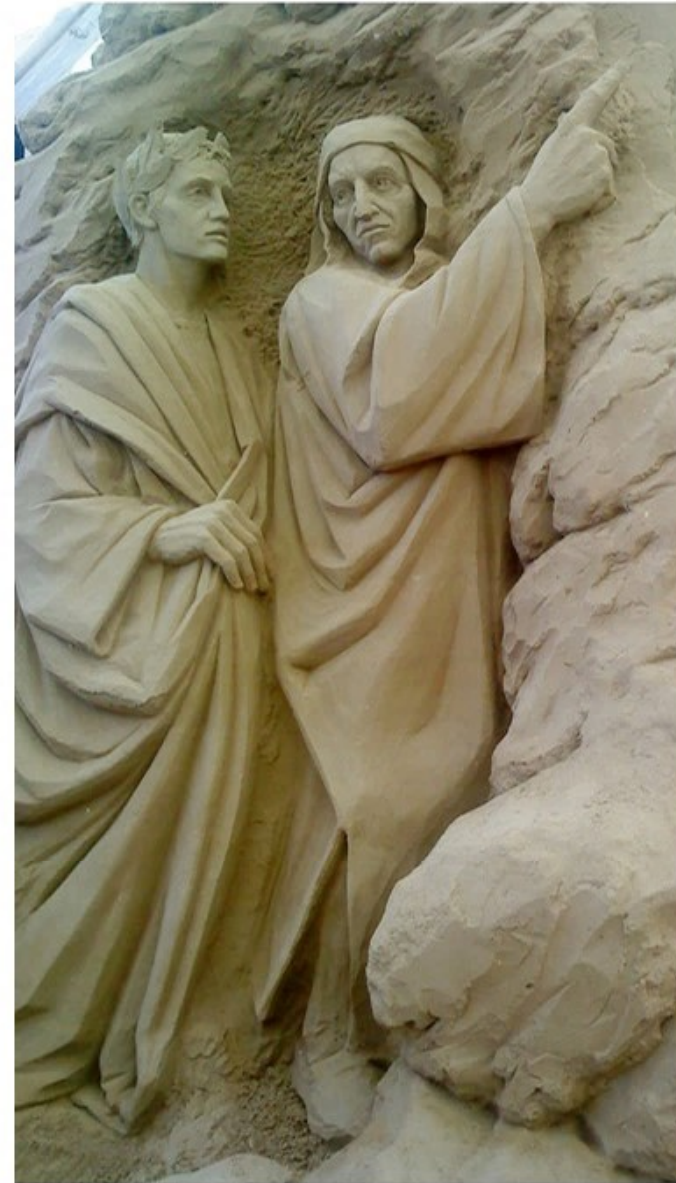

Vergilius

- Ahogy zuhan a bűn felé, egyszer csak segítségére siet Vergilius. Őt küldi számára vezetőül a Mennyből Beatrice, aki megsajnálja Dantét
- **Miért éppen Vergiliust?** Egyrészt azért, mert **Dante korában őt tartották minden idők legnagyobb költőjének.** Másrészt azért, mert **IV. Eclogájából azt olvasták ki, hogy megjövendöli Krisztus eljövetelét**
- Vergilius mesél magáról: szülőföldjéről, életéről, nagy művéről, az Aeneisről, és biztatja, hogy hágjon föl „a csodás oromra”, ahol meg tudna menekülni a bűntől. **Ez az orom a hit, az üdvözülés, az Istenhez vezető út jelképe**
- A beszélő kifejezi csodálatát, nagyrabecsülését, és segítséget kér

Vergilius

Ahogy zuhantam lefelé a völgybe,
szemem előtt megjelent egy alak:
rekedtnék tűnt a hosszú hallgatástól.
Mikor megláttam a meddő vadonban,
így kiáltottam: „Kérlek, könyörülj, 65
bármi vagy: árnyék, vagy valódi ember!”
„Nem ember – felelte –, csak voltam ember;
a szüleim Lombardiában éltek,
mindkettő szülőföldje Mantova.
Ott születtem sub Julio, de később; 70
jó Augustus alatt Rómában éltem,
a hamis, hazug istenek korában.
Költő voltam; méltón megénekeltem
Anchises fiát, Trójából ki eljött,
mikor lángolt a büszke Ilion. 75
De te miért térsz vissza kínjaidhoz?
Miért nem hágsz föl a csodás oromra,
mely minden öröm kezdete s oka?”
„Te lennél Vergilius?! Az a forrás,
mely bő folyamban árasztja a szót? – 80
feleltem neki szégyenlős zavarban. –
Te, minden költők dísze, büszkesége,
add jutalmát a buzgó szeretetnek,
mellyel tanulmányoztam művedet!
Te vagy a mesterem, a példaképem; 85
tetőled kölcsönöztem azt a stílust,
mely tollamnak megbecsülést hozott.
Nézd, itt a vadállat, mely visszaűzött:
segíts meg vele szemben, bölcs tudós,
mert reszket minden vénám és erem!” 90

A szabadulás lehetőségei

- A szöveg első része szerint a pénzimádatot, kapzsiságot megtestesítő nőstényfarkast az agár űzi majd el
- **Minek a jelképe ez a gyors vadászkutya?** Az elemzők szerint **egy erőskezű uralkodóé, jó császáré, aki helyrebillenti az erkölcsi világrendet Itáliában**
- **A túlvilági utazás terve már az Isteni színjáték szerkezetének egészét élénk idézi.** A Poklot, melynek lakói „a második halálukért zokognak” (azaz a teljes megsemmisülésért), a Purgatóriumot, ahol a lelkek „örömmel várnak a tűzben”, amely megtisztítja őket. És a Paradicsomot, ahol a „boldogok”, azaz az üdvözültek élnek, s ahol már más lesz majd Dante vezetője

A Nőstényfarkas és az Agár

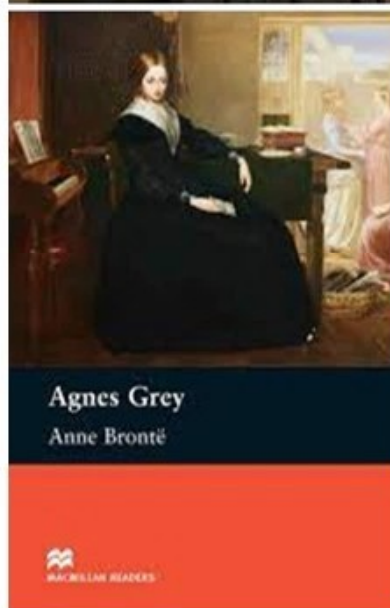
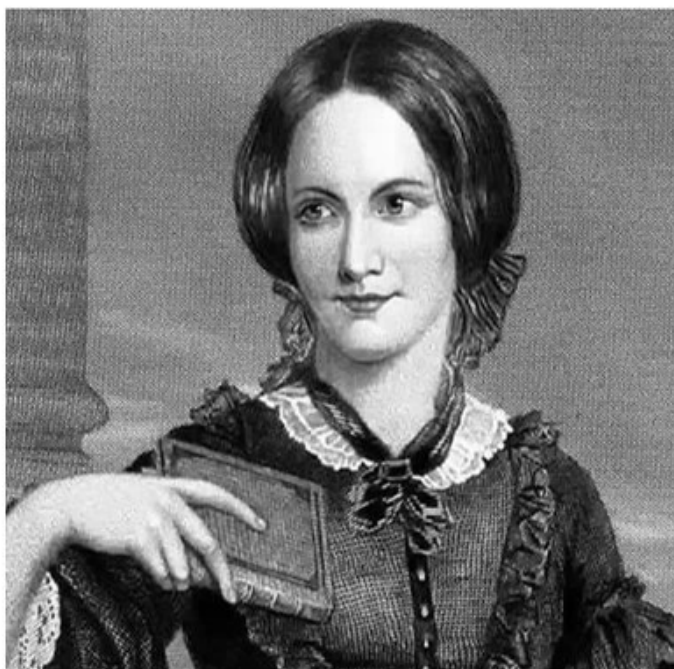
„Máskéféle úton kellene haladnod – felelte, látván, hogy könnyem folyik –, ha ki akarsz kerülni a vadonból. Mert ez a vadállat, mely sírni készíttet, senkit sem enged útján elhaladni: 95 elállja útját, s elpusztítja végül. Olyan gonosz, álnok természetű, hogy sóvárgó vágya nem csillapul: csak egyre éhesebb lesz, ha eszik. Sok állat van, melyhez beáll szukának, 100 és lesz még több is – míg nem az Agár eljön és gyászos halált hoz fejére. Az Agár étele nem föld, se fém, csak bölcsesség, erény és szeretet; posztó és posztó közt jön a világra. 105 Gyógyulást hoz szegény Itáliának, melyért a szűz Camilla elesett, s Euryalus, Turnus, Nisus is. Az Agár addig űzi majd a farkast, míg vissza nem kergeti a pokolba, 110 ahonnan az irigység küldte ránk.

A túlvilági utazás terve

A saját érdekedben azt javaslom – folytatta –, hogy kövess; én majd vezetek, s elviszlek innen az örök tanyára, ahol hallod a kín sikolyait, 115 látod a gyászos régi lelkeket, kik második halálukért zokognak. És látsz majd olyanokat, kik örömmel várnak a tűzben, mert reményük az, hogy följutnak a boldogok közé. 120 Ez utóbbiakhoz csak úgy mehetsz, ha nálam méltóbb vezető vezet: én órá bizlak majd, ha búcsúzom; a Császár, aki fönt uralkodik, mivel törvénye ellenében éltem, 125 nem tűri, hogy ott én kísérjelek. Ő mindenütt úr, s ott a székhelye, ott van a vára, magas trónusa. Mily boldog az, kit magához emel!” Mire én: „Költő, könyörgök neked 130 az Istenre (bár nem ismerted Őt), hadd jussak ki e bajból s még nagyobból: vezess, ahova mondtad az imént, hogy meglássam Szent Péter kapuját, meg akiket oly gyászosnak nevezteél!” 135 Ő indult, és én mentem a nyomában.

Dr. Hauber Károly, 2022

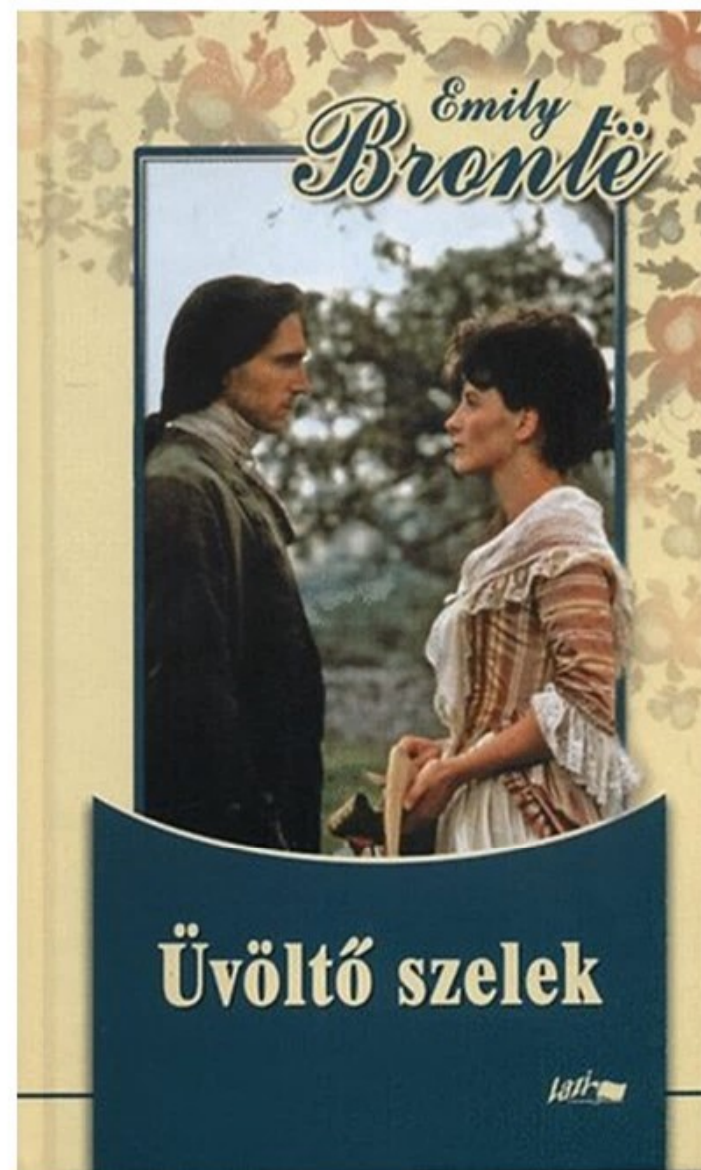
Emily Brontë (1818-1848)

- Az angol író a yorkshire-i Thorntonban született egy anglikán lelkész ötödik gyermekeként. Anyját korán elvesztette, apja nagy szigorral nevelte a négy életben maradt gyermeket
- Közülük nemcsak Emily, de két lánytestvére, Charlotte és Anne is bekerült a világirodalomba. Eleinte mindhárman verseket írtak, de regényíróként arattak sikereket
- Nem sokáig örülhettek neki. A tüdőbaj ugyanis – amely az anyát is sírba vitte – megtámadta az egész családot. Anne 1849-ben, Charlotte 1855-ben halt meg

A romantika remekműve

- Az angol nyelvű romantika számos új műfajt hoz a világirodalomba. Byron megteremti a **verses regényt** (*Don Juan* – 1819), Walter Scott megalkotja a **történelmi regényt**. Shelley hitvese Mary Shelley írja az első **rém-történetet** *Frankenstein vagy a modern Prometheus* címmel (1818)
- Új műfajok születnek az amerikai irodalomban is: Cooper az **indiánregény**, Poe a **krími** első nagy képviselője. Walt Whitman pedig a **szabadvers** mestere
- A legtökéletesebb epikus alkotás azonban Emily Brontë 1847-ben megjelent *Üvöltő szelek* című regénye – sokak szerint az első modern angol regény.

„Páratlan erővel eleveníti meg a yorkshire-i táj vad természeti szépségeit s e környezetben a tragikus emberi sorsok kegyetlen összeütközéseit. A romantika szenvedélye lobog ebben a regényben, a romantika terjengőssége és valóságátlan túlzásai nélkül” – írja róla Mihályi Gábor.

A regény cselekménye 1.

Az Üvöltő szelekből hét mozifilm és nyolc tévésorozat készítették. Az egyik leghíresebb filmet 1939-ben forgatták. Heathcliffet Laurence Olivier, Catherine-t Merle Oberon alakította (képünkön). Rendezte: William Wyler

A regény 1801-ben indul. Lockwood úr Heathcliff-től bérbe vett egy majort, Thrushcross Grange-t, ezért udvariasságból meglátogatja tanyáján, Szelesdombon, és eltölt ott egy éjszakát. Már megérkezésekor feltűnik neki a ház barátságtalan, rideg légköre és a házigazda nyers modora, bár az ott lakó fiatal lányt, Cathy Lintont bájosnak találja. Éjszaka kísérteties eseménynek történnek: Lockwood szobájában különös hangokat hall, és mintha egy női szellemalakot vélne felfedezni. A férfi rémülten menekül, míg házigazdája, Heathcliff őrjöngve hívja a távozó kísértetet.

Lockwood az éjszaka eseményi után hosszú időn át betegen fekszik Thrushcross Grange-ben. Egyetlen szórakoztatója, gazdaasszonya, Deanné, Nelly. Az ő elbeszéléséből ismeri meg Szelesdomb lakóinak különös történetét.

Deanné maga is a Szelesdombon nevelkedett. Nyugodtan teltek napjaik, ám egy 30 évvel azelőtt lezajlott esemény mindent megváltoztatott. Earnshaw, Szelesdomb ura ugyanis egy hosszú útjáról egy kis utcagyerekekkel tért haza, akit Liverpoolban talált. A jövevényt elhalt fia után Heathcliffnek nevezi el. Míg Earnshaw igazi fia, Hindley már a kezdettől szívből gyűlöli Heathcliffet, lánya, Catherine rögtön megszereti, ő és a fiú hamarosan elválaszthatatlanok lesznek. Együtt tanulnak és játszanak a közeli vad vidéken, egészen addig, amíg Mr. Earnshaw meg nem hal, és Hindley át nem veszi a birtok irányítását.

Hindley szolgáskorba taszítja gyűlölt mostohatestvérét, és megalázó munkákat bíz rá. De Catherine-től így sem tudja elválasztani. A két fiatal egy este csínyből betör a közeli birtokra, Thrushcross Grange-re. Elkapják őket: Heathcliffet kidobják, ám Catherine-t ott tartják vendégségben. Mikor a lány visszatér, viselkedése érezhetően más: rájön, hogy neki és Heathcliffnek nincs közös jövője, túl nagy a társadalmi különbség közöttük. Egy este elmondja a szolgáló Nellynek: elfogadja Thrushcross Grange örökösének, Edgar Lintonnak a házassági ajánlatát, bár örökké Heathcliffet fogja szeretni. A fiú hallja a beszélgetésnek azt a részét, mikor a lány az Edgarral való házasságról beszél, és még azon az éjszakán eltűnik Szelesdombról.

Dr. Hauber Károly, 2022

A regény cselekménye 2.

Catherine bebetegszik Heathcliff elvesztésébe, de szép lassan felépül. Pár év múlva Linton felesége lesz, és Thrushcross Grange-re költözik. Nyugodtan él, amíg egy nap újra fel nem tűnik az immár meggazdagodott Heathcliff, aki bosszút állni tért vissza. Kártyán kiforgatja az időközben megözvegyült Hindley-t a vagyonából, majd elcsábítja, és megszökteti Edgar naiv hűgát, Isabellát. Ismételt jelenléte szembesíti Catherine-t az iránta való szerelemmel. Az asszonyt felőrli a férfi állandó vádaskodása és a két férfi közötti őrlődés, hamarosan megbetegszik és meghal. Az őrjöngő Heathcliffnek még van néhány perce, hogy búcsút vegyen tőle.

Halála előtt Catherine életet ad egy kislánynak, Cathy Lintonnak. Hindley is meghal, fiát, Haretont Heathcliff veszi magához. Isabella elmenekül, és Londonban megszüli Heathcliff fiát, Linton.

Évek telnek, és a kis Cathy békésen él Thrushcross Grange-ben, nem tudva semmit Szelesdombról és lakóiról. Ám Heathcliffnek terveik vannak: úgy intézi, hogy a lány megismerkedjen az ő gyenge, betegeskedő fiával, Lintonnal, és hagyja, hogy összeharagkosodjanak. Miután a lány és az őt őrző Nelly gyanúját elaltatta, elrabolja Cathyt és arra kényszeríti, hogy Linton felesége legyen. A lány apja, Edgar napokkal később meghal, majd Linton is, így Cathy és összes vagyona Heathcliff fennhatósága alá kerül. A lány boldogtalanul Szelesdombra költözik, Nelly pedig Thrushcross Grange-ben marad, ahol hamarosan megjelenik Lockwood, akinek a történetet elmeséli. Lockwood ezek után elhagyja a vidéket.

Két év után tér vissza, ám a viszonyok Szelesdombon addigra igencsak megváltoznak. Nelly elmeséli, hogy nem sokkal Lockwood távozása után ő is Szelesdombra költözött, ahol szemtanúja lehetett Heathcliff egyre őrlőbb viselkedésének, valamint a Hareton és Cathy között kibontakozó szerelemnek is. Cathy kezdetben ellenséges a jóságos, de műveletlen fiúval, akit Heathcliff szövetségeseinek vél, ám hamarosan ráébred Hareton erényeire, és a szívébe zárja a fiút. Heathcliff eközben egyre furcsább, őrlőbb: nem eszik, nem alszik, folyton a lápon kóborol. Végül egy reggel holtan találják szobájának ágyán, arcán groteszk mosollyal. Catherine és Edgar mellé temetik, Cathy és Hareton pedig eljegyzi egymást. A környékbeli babonás parasztok körében azonban szárnyra kap a legenda, hogy a lápon egy férfi és egy nő szellemalakját lehet látni bizonyos alkalmakkor.

Az 1992-es filmet Peter Kosminsky rendezte. A főszerepet Ralph Fiennes és Juliette Binoche játszotta. Az alkotás hosszú idő után először végre az egész könyvet filmre vitte a gyerekek történeteivel együtt.

Dr. Hauber Károly, 2022

Cím és téma

- Az eredeti cím (Wuthering Heights) az Earnshaw család udvarházának a neve, szó szerint: „Süvöltő magaslatok”, Sőtér István fordításában Szelesdomb. A regény másik színhelyének, a Linton-birtoknak neve: „Rigójárta major” (Thrushcross Grange)
- A két beszélő helynév nyilvánvaló szembeállítást jelöl. Szelesdomb az elemek harcának, a Linton-birtok a bensőséges idillnek a színtere. **Táj és ember tökéletes és zavartalan egységet alkot ebben a világban.**
- **A regény a szerelmi szenvedélyről szól.** A szerelmében megalázott Heathcliff megszálltként bosszulja meg a rajta esett sérelmet, amiért Catherine helyette a finomlelkű, de középszerű Lintont választja férjéül

- A szerelemtől s így a boldogságtól megfosztott Heathcliff bosszúját nem érezzük jogtalannak. Gonoszságában is különb vetélytársánál. Akaratereje és következetessége lenyűgöző
- Mindent elér: tudást, műveltséget, vagyont, bosszúterve is sikerrel jár. Ugyanakkor maga is áldozat. A szenvedély és a bosszú eltorzítja személyiségét. Büntetése az, hogy nem tud bosszújának örülni. Csak a halál, azaz a Catherine-nel való végső egyesülés oldhatja fel lelkének feszültségét

Szerkezet és lélekrajz

- A regény 34 fejezetből áll. A könyv első fejezete az 1801-es, a 32. az 1802-es évszámmal kezdődik, de **a könyvben elbeszélte eseménysor közel 50 évet fog át, 1757-től 1803-ig terjed.** Az időrenddel szakítva az író a történetet majdnem a végén kezdi, amikor Heathcliff már-már megvalósította bosszútervét.
- **Az Üvöltő szelek rendkívül összetett képet ad az emberi személyiségről.** Jellemzéseinek finom árnyaltsága szorosan összefügg a regény bonyolult szerkezetével. **Ugyanazt a szereplőt sokféle szempögből láttatja, s a nézőpontváltások a történet időrendjének olyan szélsőséges megbontását eredményezik, amelyre alig akad példa a XX. századig**

A főbb szereplők rövid bemutatása

Heathcliff ellentéte a kifinomult Edgar Lintonnak: cigányosan fekete, erős testalkatú, erőszakos természetű. Tetteinek fő mozgatórugója a Catherine utáni őrült, síron túli vágyódás, amely végül apránként a saját pusztulását is okozza. Jelleme mintegy rímeli a tájat ostromló vad, süvítő széllel.

Catherine a regény központi nőalakja. Vidám, szertelen lány. Kezdetből vonzódik Heathcliffhez. Szesélyes, akaratos, ám jóságos lélek. Épp az ellentéte Heathcliffének, mégis összetartoznak, mint a fény és az árnyék.

Edgar Linton, Thrushcross Grange tulajdonosa, Catherine férje, Cathy apja. Jóságos, ám gyöngé, erőtlen természetű ember. Szereti Catherine-t, ám szenvedélyes természetét nem képes igazán felfogni.

Isabella Linton: Edgar húga. Vonzódik Heathcliff-hez, majd feleségül megy hozzá. Később rájön, mekkora hibát vétett, és megszökik tőle.

Ellen (Nelly) Dean értelmes teremtség. Segíti Catherine-nek, vele van az utolsó perceiben. Ő lesz Cathy nevelője, anyjaként szereti a kislányt. Haretont is kedveli, örül a fiatalok házasságának

Cathy Linton: Catherine és Edgar lánya. Thrushcross Grange-ben nő fel, nem tud szülei és Heathcliff viszonyáról. Heathcliff mesterkedései boldogtalan házasságba kergetik, ám végül megtalálja a boldogságot.

Hareton Earnshaw: Hindley Earnshaw fia. Nehéz körülmények között nőtt fel, mivel Heathcliff általa akart síron túl is bosszút állni Hindleyn. Ám a fiú természetes intelligenciája és Cathy szerelme segítségével legyőzi ezeket a hátrányokat, és méltóvá válik kedveséhez.

Az elbeszélői hang többszólamúsága 1.

- **Az Üvöltő szelek romantikus regény;** a lélek mélyrétegeit, ősi szenvedélyeit állítja a középpontba. **Ám prózapoétikai szempontból messze megelőzi korát,** és a 20. század újításait készíti elő. A tudomány ma ezt tartja legnagyobb értékének. **Miért többszólamú?**
  - Egyrészt azért, mert **a szerző** két elbeszélő közbeiktatásával **eltávolítja magától a történetet**
  - Másrészt azért, mert bizonyos helyzetekben **maguk a szereplők is elbeszélő szerepkörben lépnek fel.** Összesen 9 elbeszélő van a műben
  - Harmadrészt azért, mert **az elbeszélés mellett más szövegtípusok is fontos szerepet töltenek be a regényvilág fölépítésében** (ld. táblázat)
- **Az elsődleges elbeszélő Lockwood.** Az első 3 fejezetben Szelesdombon tett látogatásait mondja el. Ezek ideje 1801 tele, amelyeket a 32. fejezetben egy harmadik látogatás elbeszélése követ (1802. szeptember). **Lockwood** Szelesdombon töltött éjszakájának **elbeszélésébe ékelődik a gyermek Catherine-nek egy könyv üres lapjára írt feljegyzése** negyedszázados keltezéssel. Ez Hindley gonoszságát panaszolja (3. fejezet)

Beírások	nevek az ablakdeszkába írva Catherine naplószerű beírása egy könyvbe egy esős vasárnapról
Elbeszélések	a gyerek Heathcliff a Linton-háznál történt leskelődésükről Isabella a szökéséről Cathy Ellen betegsége idején tett zúgóbérci látogatásairól Zillah a haldokló Lintont ápoló Cathyról
Levelek	Isabella Linton levele Ellen Deannek Linton levele Edgarnak
Vallomások	Catherine vallomása Heathcliff iránti érzéseiről Heathcliff vallomása szerelméről, bosszútervéről, Catherine „kihantolásáról”

Az elbeszélői hang többszólamúsága 2.

- **A másodlagos elbeszélő Lockwood házvezetőnője, Ellen Dean.** Az általa elmondottak 1757-től 1802-ig negyvenöt évet fognak át. Ellen feltárja Szelesdomb és Fácánosmajor lakóinak múltját Heathcliff Szelesdombra kerülésétől Lockwood látogatásáig. Ő a másodlagos elbeszélője a bérlő elutazása és visszatérése közti időben történeteknek is.
- **Ellen a múlt felidézése közben gyakran „adja át a szót” maguknak a történet szereplőinek. Vagyis elbeszélésébe mozaikszerűen ágyazódnak be a szereplők szólamai**

Szelesdomb ihlető tájának látképe

Shibden Hall, Nyugat-Yorkshire egyik legnevezetesebb történelmi udvarháza

- Ez az elbeszélésmód a **nézőpontok váltogatását** hozza létre, ami azzal jár, hogy ugyanazt a szereplőt sokféle szemszögből láttatja a mű. **Ez szüntelenül mérlegelésre, ítéleteinek módosítására készíti az olvasót**
- A gyakori nézőpontváltás másik következménye az **időrend megbontása**. Az idősíkváltások olyan bonyolult alá-, illetve mellérendelő viszonyokat hoznak létre az időrendben, amire a XX. századig alig találni példát.

Dosztojevszkij (1821-1881)

- Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij Moszkvában született katonaeorvos fiaként. Hadmérnöknek tanul Péterváron, néhány évet szolgál tisztként. 1849-ben összeesküvés miatt letartóztatják; előbb halálra, majd 4 év kényszermunkára ítélik, később besorozzák közkatonának
- 1859-ben kapja vissza nemesi jogait és térhet vissza Pétervárra. Megszakításokkal (4 évet van külföldön) itt él haláláig; 1866-ban első felesége halála után másodszor is megnősül

Két új regénytípus

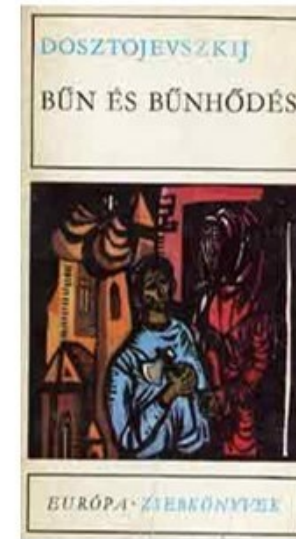
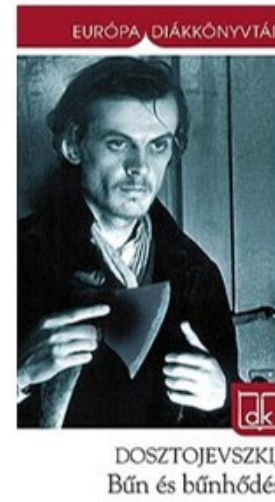
- Dosztojevszkij a modern regény egyik legnagyobb mestere. Két új regénytípus köthető a nevéhez: a narrátor és a szereplők szólamát „egyenjogúsító” **polifonikus vagy többszólamú regény, valamint az eszmeregény**. Lélekábrázolása is úttörő. Izgatja a psziché sötét oldala, s az elsők közt alkalmazza az álomleírást megközelítésében
- **A Bűn és bűnhődés első abban a sorban, amely a világirodalom új regénytípusát teremtette meg. Ezt az új típust ideologikus vagy eszmeregénynek nevezzük.** Dosztojevszkij egy eszmét, egy gondolatot tesz meg központi tárgyának, s ennek színeváltozásait követi nyomon szereplői sorsának alakulásában
- **Az eszme a szereplők lényegévé, cselekedeteik mozgatójává válik.** Ettől olyan sűrű, felfokozott műveinek az atmoszférája, hiszen állandóan a végső kérdések foglalkoztatják hőseit.

- Négy nagyregénye (*Bűn és bűnhődés, 1866; A félkegyelmű, 1868; Ördögök, 1871; Karamazov testvérek, 1880*) mellett kiemelem a csinovnyik-témáról szóló *Szegény embereket (1846)*, valamint a kóros szerencsejáték-függőség zseniális rajzát, *A játékost, 1866*)

A mű rövid cselekménye

A *Bűn és bűnhődés* központi figurája egy szegény pétervári joghallgató, Raszkolnyikov, aki elhatározza, hogy rablógyilkossággal javít nyomorúságos helyzetén: megöl egy vén uzorásnőt, a pénzt pedig magára fordítja, hogy tanulmányai végeztével teljesíthesse az emberiség iránti humánus kötelezettségeit. Tettehez elmélete is van: szerinte a nem közönséges emberek (ilyen Napóleon is) joggal követnek el bűnt, hiszen előbbre viszik az emberiséget, szemben a többséggel, akik csak fönntartják. Természetesen magát is a kiválasztottak közé sorolja. Ám számításába hiba csúszik. Egyrészt azért, mert a körülmények miatt a gonosz öregasszony együgyűen jószágos hűgát is meg kell ölnie. Másrészt pedig azért, mert nem képes elviselni tettének súlyát. Lelkifurdalás gyötri, amelyből – mivel az öngyilkosságtól visszaretten – egyetlen kiút van számára: vereségének beismerése, bűnének megbánása és a büntetés vállalása. Végül az utcalány, Szonya hatására érkezik el ide, aki a szibériai száműzetésbe is elkíséri

Alaptéma: a szabadság

- A Bűn és bűnhődés **témája az egyéni szabadság problémája**. Ez az eszme formálta ki a kapitalizmust és a modern nyugati civilizációt. **Van-e határa? S ha igen, hol?** – teszi fel a kérdést a regény, s a főbb szereplők erre válaszolnak a maguk módján
- **Raszkolnyikov** eleinte azt mondja, nincs. Legalábbis azok számára akik mozgatják a világot. Két részre osztja ugyanis az emberséget. „*Az első tartja fenn és sokasítja az emberséget, a második mozgatja és viszi a cél felé.*” A kivételes, az uralkodásra hivatott ember annyira szabad, hogy – egy nemes eszme nevében - még gyilkolni is joga van
- Ám a bűn súlyát Raszkolnyikov nem tudja elviselni. Kiderül, hogy a cél nem szentesíti az eszközt, a szabadságnak legalább egy végső határa van: a másik ember élete

- Szonya, az utcalány rábeszélésére és Szonya szenvedéseken át megőrzött tiszta hitének hatására önként feladja magát. Nyolc év szibériai kényszermunkára ítélik, melyre Szonya is vele megy

Raszkolnyikov és Szonya az Új Színház előadásán 2008-ban

A polifónia szólamai: Luzsin és Szvidrigaljov

Raszkolnyikov hűgának vőlegénye, **Luzsin** szintén azt vallja: **a szabadságnak nincsen határa, hiszen a modern társadalom alapja a magánérdek: a közös jólétnek az önzés teremti meg az alapját**

Luzsin így foglalja össze a jóléti társadalom „filozófiáját”: *„eddig arra tanítottak, hogy 'szeresd felebarátodat', és ha szerettem, mi következett ebből? [. . .] Hogy széthasítottam köntösömet, és megosztottam a felebarátommal, így aztán mind a ketten félmegtelenen maradtunk. Mint a közmondás tartja: 'Aki két nyulat hajt, egyet sem fog.' Ma viszont a tudomány azt hirdeti: szeresd mindenekelőtt önmagadat, mivel a világon mindennek alapja a magánérdek, ha magadat szereted, dolgaidat is úgy intézed, ahogyan kell, és köntösöd ép marad. A gazdaságtudomány pedig még hozzáteszi, hogy mennél több a jól intézett magánügy, az ép köntös - a közösségben, annál szilárdabb a társadalom alapja, és annál jobban fejlődhet benne a közügy. Egyszóval: ha kizárólag és csupán csak magamnak szerzek, azzal szerzem a legtöbbet mindenki számára, elérem, hogy felebarátomnak is valamivel több jusson egy rongyos köntösnél, és azt ne egyes magánszemélyek nagylelkűségének köszönhesse, hanem a közös jólétnek ... ”*

- Túl van jón és rosszon **Szvidrigaljov** is. Semmiben nem hisz, magában az életben sem. Gátlástalan életet él, valószínűleg megölte az inasát, és el akarja csábítani Raszkolnyikov tiszta erkölcsű hűgát, Dunyát. Amikor ez nem sikerül, szétosztja a vagyonát, és főbe lövi magát

Szvidrigaljov a Nemzeti Színház előadásán 2018-ban

Az erkölcsi megváltás írója

- Más utat jelez **Szonya** az utcalány. A rációval szemben az övé a szív döntése. Hisz Istenben és az isteni gondviselésben. Raszkolnyikov az ő hatására adja föl magát. Sorsa azt jelzi: **a gyilkosságot semmi sem igazolhatja, ugyanakkor szilárd erkölcsi világ Isten nélkül elképzelhetelen**
- Dosztojevskijt (Tolsztojjal együtt) az erkölcsi megváltás írójának nevezi Török Endre. Azt hangsúlyozza ezzel, hogy az embernek a modern korban is ragaszkodnia kell a keresztény humanizmus erkölcsi értékeihez. Nem a jobban élni, hanem a jobbá lenni jegyében kell élnie. Ennek a gondolatnak örökbecsű megformálása Tolsztoj *Iván Iljics halála* című műve

- Ezt mutatja be a *Bűn és bűnhődés* is. Egyúttal azt is hangsúlyozza: a szeretet jegyében fogant, erkölcsös élet Isten nélkül elképzelhetetlen. Ahogy a közmondás tartja: Aki Isten nem ismer, embert sem ismer
- Ezt a jelentésréteget mélyíti el az alkotás lezárása: az *Epilógus*. Arra utal ebben az elbeszélő, hogy **Raszkolnyikov a Szonya iránti szerelme révén az isten nélküli, üres világból átkerülhet a hit világába, ahol új értelmet kap az élet: halott életből a szeretet jegyében folytatott teljes élet vár rá**
- A hit megtalálását azonban már csak szavakban közli a mű. Talán azért, mert ez – összetettsége, mélysége miatt – nem ábrázolható

Felhasznált források

- A három világirodalmi témához főként tankönyveket használtam fel. A legtöbbet a Ritoók Zsigmond, Szegedy-Maszák Mihály, Veres András, Bojtár Endre, Horváth Iván, Szörényi László, Zemplényi Ferenc által írt reformtankönyvekből merítettem, de támaszkodtam Pethőné Nagy Csilla munkáira is
- Dantéhoz nagy segítséget nyújtott Nádasy Ádám bőséges jegyzetapparátussal ellátott fordítása

